

A nemzetbiztonsági védelem és ellenőrzés elméleti és gyakorlati kérdései (Várhalmi A. Miklós)

1. **A biztonság fogalmának megváltozása, újraértékelése, szélesebb átfogása**

A biztonság a XXI. századra átfogó és összetett fogalommá illetve tényezővé vált, az évszázadokkal ezelőtti katonapolitikai biztonság fogalmának sokkal szélesebb körű értelmezésével, érvényesülésével: katonai, politikai, gazdasági, társadalmi, környezeti, stb. A biztonság szélesebb értelmezésének előnye, hogy átfogóbb megértési lehetőséget biztosít a fenyegetésekkel és az azokra adandó válaszokkal kapcsolatban.

A biztonság összetevői, tágabb, átfogó értelmezése alatt a társadalmi (jogi, szociális), politikai (diplomáciai), gazdasági, környezeti (ökológiai), katonai, informatikai, pénzügyi, egészségügyi, belügyi biztonságot értik. A különböző összetevők sorrendjét alapvetően meghatározza az adott állam célja, illetve a történelmi környezet. Míg a hidegháborúban a katonai biztonság volt elsődleges, addig napjainkban elsősorban a politikai, gazdasági és környezeti biztonság elérése a fő cél. A különböző összetevők, szektorok elválasztása csak az elméleti vizsgálódások szempontjából lehetséges, a mindennapi élet során ezek elválaszthatatlanok, hiszen azok komplex formában jelennek meg.

A biztonság átfogó értelmezésével párhuzamosan bővült a biztonsági kockázatok köre is. A biztonságpolitikában a hagyományos nemzetállami szereplők mellett egyre nagyobb szerephez jutnak az ún. nem állami szereplők (nemzetközi szervezetek, multinacionális vállalatok, nem kormányzati szervezetek, valamint a nemzetközi bűnözői és terrorista csoportok).

Az átrendeződő nemzetközi rendszer sajátossága, hogy abban egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű fenyegetések. Az új típusú fenyegetések és kihívások változatosabbak, kevésbé láthatók és előre jelezhetők. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódása.¹

2. **A nemzetbiztonsági szolgálatok, mint a védelmi struktúránk felértékelődő súlypontjai**

A titkosszolgálatok a nemzetállamok legbensőbb, legérzékenyebb területi közé tartoznak. A nemzeti jelleg és vonatkozások dominanciája mellett a nemzetközi együttműködések (ENSZ, EBESZ, NATO, EU) is működnek, eltérő bipoláris és multipoláris aktivitással.

Az 1990 óta megváltozott szerkezetű és súlyozású biztonsági kihívások mind nagyobb mértékben a titkosszolgálati tevékenységek, illetékességek körébe tartoznak.

A régi kihívások egy része és az új kihívások nagy része a nemzetbiztonsági szolgálatok készségét, lehetőségeit, módszereit igénylik, egyrészt a kihívások kiszámíthatatlan jellege miatt, másrészt a nemzetközi együttműködést megvalósító partner titkosszolgálatok miatt is. A nemzetbiztonsági szolgálatoknak a szerepe a biztonsági kihívások szerkezte és jellege megváltozásának, arányeltolódásának alább kiemelt főbb jellemzői alapján meghatározóbb, mivel a hagyományos veszélyek helyét mindinkább a nemzetbiztonsági szolgálatok illetékességébe tartozó biztonsági kockázatok veszik át²:

- 2.1. kiszámíthatatlanok és beláthatatlanok
- 2.2. jelentős részük a normál, hétköznapi, polgári, bel- és külföldi folyamatokhoz, ügymenetekhez, érdekviszonyokhoz kapcsolódik, ezeken keresztül, ezek többszörös fedésével jelenik meg. A közvetlen érdekviszonyok, motivációk általában nem érzékelhetők közvetlenül és lappangóak illetve rejtőzködők.
- 2.3. földrészeket, országokat átfogóan nemzetközi ügyek
- 2.4. igen magas intelligencia- és tudásszinten jól kidolgozottak, előkészítették és szervezettek
- 2.5. általában igen széles társadalmi és embercsoportokat foghatnak át: politikai, köz- és államigazgatási, védelmi, gazdasági-pénzügyi-banki, gazdasági társasági, kutatási, oktatási, kulturális, vallási, etnikai, szakmai, alvilági, stb.
- 2.6. jelentős tőkefinanszírozással, háttérrel rendelkeznek, így a leghatékonyabb és legkorszerűbb tervezési, szervezési, technikai, végrehajtási és ellenőrzési

módszerekkel, eszközökkel és szakemberekkel dolgozhatnak, ideértve a titkosszolgálati eszközöket és módszereket is. Veszélyességük politikailag, társadalmilag, gazdaságilag igen jelentős.

- 2.7. kezelésük (több)diplomás, (több)nyelv ismeretével rendelkező, speciális és nagy tapasztalatú szakértőket, titkosszolgálati módszereket és eszközöket valamint jelentős ráfordítást igényelnek rövid, közép és hosszútávon is.
- 2.8. az ügyek megfelelő feldolgozása hónapokat, sőt éveket is igénybe vehet
- 2.9. nemzetközi együttműködést igényelnek
- 2.10. előrejelző és megelőző szervezést igényel az ország biztonsága, ami hatékony valamint széleskörű információszerzést, feldolgozást, hasznosítást igényel
- 2.11. A nemzetbiztonsági szolgálatok egymás közötti, a magyar védelmi struktúráján belüli valamint a nemzetközi munkamegosztásban résztvevőkkel kapcsolatos viszonyában is az egyik legfontosabb szempont a belátható és a kevésbé belátható biztonsági kihívásoknak, valamint ezek prognosztizálható, dinamikus változásainak megfelelő, igen rugalmasan, gyorsan és jól szervezhető, reagáló, operatív működés, együttműködés minden érintett szervezettel és azok munkatársaival
- 2.12. A kihívások, veszélyforrások hatásainak utókezelése helyett a **megelőzésre** kell a hangsúlyt fektetni, ami elsősorban a nemzetbiztonsági szolgálatokkal érhető el legcélszerűbben.

3. A nemzetbiztonsági szolgálatok kettős szerepe a megelőzésben: védelmi és érdekérvényesítési

A rendszerelvű világban, a nemzetközi szövetségekben-együttműködésekben, a nemzetállamokban, a cégekben-intézményekben, a családokban, az egyes emberek életében zajló folyamatok, események nagy része általában kiszámítható, tervezhető. Viszont van a folyamatoknak, eseményeknek egy kisebb, de közel sem elhanyagolható része, amelyeknek a kimenetele, végeredménye többváltozós vagy teljesen bizonytalan. Tudjuk, hogy a különböző rendszerek számára a **stabilitás, az egyensúly, a kiszámíthatóság, a biztonság** igen fontos, mivel ez jelenti az **életképességet, a működőképességet, az eredményességet**. A folyamatok, tevékenységek, események prognosztizálhatóságának egyetlen eszköze a megfelelő **megelőzés**, előkészítés és ellenőrzés. A megelőzés, előkészítés és ellenőrzés a megfelelő információkon és ezek megfelelő feldolgozásán alapul. Az információkhoz pedig az információ észlelés-gyűjtés-szerzés, a hírszerzés illetve felderítés segítségével lehet hozzájutni.

A titkosszolgálati tevékenységnek és ezen belül a hírszerzésnek illetve a felderítésnek a szerepe, célja, végeredménye kettős. Egyrészt **védelmi**, másrészt **érdekérvényesítési**. Ezt a kettős szerepet célt a Magyar Nemzetbiztonsági Szolgálatokról szóló törvénynek az Információs Hivatal tevékenységéről szóló egyik pontja is jól példázza: „*megszerzi, elemzi, értékeli és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a nemzet biztonsága érdekében hasznosítható információkat, továbbá a Magyar Köztársaság érdekeinek érvényesítését szolgáló tevékenységet folytat*”. A tevékenység első része védelemről, míg az utolsó mondatrész már érdekérvényesítésről szól.

4. 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról

3. § A nemzetbiztonsági szolgálatok rendeltetése, hogy az e törvényben meghatározott feladatok elvégzésével, a nyílt és a titkos információgyűjtés eszközrendszerével elősegítsék a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítését, ezáltal közreműködjenek az ország szuverenitásának biztosításában és alkotmányos rendjének védelmében.

4. § Az Információs Hivatal

a) megszerzi, elemzi, értékeli és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a nemzet biztonsága érdekében hasznosítható információkat, továbbá a Magyar Köztársaság érdekeinek érvényesítését szolgáló tevékenységet folytat;

g) **ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait;**

5. § A Nemzetbiztonsági Hivatal

a) felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság szuverenitását, politikai, gazdasági, védelmi vagy más fontos érdekét sértő vagy veszélyeztető külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységet;

f) **ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait;**

6. § A Katonai Felderítő Hivatal

a) megszerzi, elemzi és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a biztonságpolitika katonai elemét érintő katonapolitikai, hadiipari és katonai információkat;

h) **ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait.**

7. § A Katonai Biztonsági Hivatal

a) felderíti és elhárítja a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség ellen irányuló külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységet;

h) **ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait;**

8. § (1) A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

a) a jogszabályok keretei között a titkos információgyűjtés különleges eszközeivel és módszereivel - írásbeli megkeresésre - szolgáltatást végez törvény által erre feljogosított szervezetek titkos információgyűjtő tevékenységéhez;

f) **elvégzi a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági ellenőrzését.**

A Magyar Köztársaság mind az öt nemzetbiztonsági szolgálatának joga és kötelessége a nemzetbiztonsági védelem és ellenőrzés, az illetékességi területén. A biztonság és a nemzetbiztonsági tevékenység vonatkozásában elsőrendű a megelőzés. A megelőzésnek két fontos eszköze: adott személyek nemzetbiztonsági védelme és a személyi valamint az iparbiztonsági ellenőrzés.

5. A nemzetbiztonsági védelem

5.1. A nemzetbiztonsági védelemről az NBH 2007-es évkönyvéből

A Hivatal alapvető feladata, hogy az illetékességi körébe tartozó intézmények, létesítmények és személyek nemzetbiztonsági védelmét ellássa. Ennek keretében az elmúlt évben napi szinten jelentkezett a konferenciák, tanácskozások vagy egyéb rendezvények, demonstrációk - rendőri szervekkel együttműködve végrehajtott - biztosítása. 2007-ben emelkedő tendenciát mutatott a kormány, az országgyűlési képviselők és a politikai pártok tagjai ellen irányuló fenyegető jellegű e-mailek, levelek és egyéb üzenetek száma. Az év során több esetben tapasztalható volt, hogy internetes oldalak védett személyek adatait, elérhetőségeit (pl. lakcím, mobiltelefonszám) hozták nyilvánosságra.

A Hivatal folyamatosan vizsgálta a védett vezetők külföldi utazásainak, magyarországi közszerepléseinek veszélyeztetettségi szintjét, megállapításairól az ORFK Köztársasági Őrezredet, illetve a rendőrség illetékes szerveit tájékoztatta.

Közreműködött a március 15-ei, a május 1-jei és az október 23-ai állami ünnepek helyszínei biztonsági helyzetének felmérésében és elvégezte a szükséges ellenőrzéseket.

Új jelenséggént értékelhető, hogy tavaly robbantásos cselekmények is bekövetkeztek, illetve előkészítésükre keletkeztek információk. Egyes szélsőséges személyek néhány alkalommal a nemzetbiztonsági védelem alatt álló személyek ingatlanai ellen intéztek fizikai támadást (pl. Molotov-koktéllal).

A Hivatal kiemelt figyelmet fordított a Magyarországon működő külföldi diplomáciai, illetve egyéb érdekeltségek biztonsági helyzetére, amelyre elsősorban a külföldi katonai erők iraki jelenléte, a terrorizmus felszámolására tett nemzetközi intézkedések, az al-Kaida állandósult aktivitása, fenyegetései, az orosz-csecsen, az arab-izraeli, a török-kurd és az orosz-észt ellentétből fakadó feszültségek voltak hatással.

Számos szervezet tartott demonstrációt a védelemben részesülő külföldi érdekeltségek épületei előtt. A megmozdulások a nagykövetségek biztonsági helyzetét, működését nem befolyásolták hátrányosan.

Az általuk szervezett, illetve diplomáciai érdekeltségű közterületi, valamint védett objektumokban tartott különböző rendezvények, megemlékezések, összejövetelek műveleti védelmét a Hivatal biztosította.

6. A nemzetbiztonsági ellenőrzés

6.1. A nemzetbiztonsági ellenőrzésről az NBH 2007-es évkönyvéből

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény meghatározza a nemzetbiztonsági ellenőrzések személyi körét, a kezdeményezés és a végrehajtás főbb eljárási szabályait, valamint a jogkövetkezményeket és a jogorvoslat lehetséges fórumait. Ilyen típusú ellenőrzéseket - a jogszabályban meghatározott módon - a nemzetbiztonsági szolgálatok hajthatnak végre.

Az ellenőrzésnek - a betöltött munkakörhöz, illetve a megismerhető, birtokolható információk fajtájához igazodóan - több szintje van, ennek értelmében megkülönböztetünk "A", "B" vagy "C" típusú nemzetbiztonsági ellenőrzést.

A betöltött beosztásokat alapul véve a nemzetbiztonsági ellenőrzés két fő csoportra terjed ki. Egyrészt a törvény által meghatározott, nevesített munkakörökben foglalkoztatottakra, másrészt a minősített információkat (állam- és szolgálati titok, külföldi minősített adat) birtoklókra és kezelőkre. A miniszteri irányítás alatt álló központi államigazgatási szervek vezetői a főosztályvezetőig, a központi közigazgatási szervek, illetve a külképviseletek vezetői, a fegyveres erők és a rendvédelmi szervek állományában tábornoki rendfokozattal rendszeresített beosztást betöltő személyek, valamint a többségi állami tulajdonban lévő gazdálkodó szervezetek és pénzügyintézetek vezetői "C" típusú nemzetbiztonsági ellenőrzésre kötelezettek. Az úgynevezett titokbirtokos intézmények vezetői az általuk irányított szervezeteken belül további - a megismert adat minősítési szintjéhez igazodó - "A", "B" vagy "C" típusú ellenőrzéshez kötött munkakörök határozhatják meg.

A különböző fokozatú ellenőrzések az érintettek személyes körülményeinek változását vizsgálják 5, 10, illetve 15 éves intervallumban. Az alapvetően nyílt eljárás a személy múltját és jelenét vizsgálja, amelynek általános célja annak megállapítása, hogy a fontos és bizalmas munkakörre jelölt, vagy azt betöltő személyek megfelelnek-e az állam és a nemzetgazdaság jogszerű működéséhez szükséges, illetve az információ védelmével kapcsolatos nemzetközi kötelezettségvállalásból fakadó követelményeknek.

Az NBH 2007-ben 786 darab "A", 1203 darab "B" és 2940 darab "C" típusú, összesen 4929 darab nemzetbiztonsági ellenőrzést hajtott végre, amelyeket 55 szerv kezdeményezett. A korábbi évek tendenciája tavaly is folytatódott, a "B", illetve a "C" típusú ellenőrzések száma erőteljesen eltér a nyugat-európai átlagtól, aránytalanul magas, míg az "A" típusúak száma igencsak alacsony.

6.2. Személyi nemzetbiztonsági ellenőrzés gyakorlata a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknál³

6.2.1. Bevezetés

A biztonságot a külföldi titkosszolgálatok tevékenysége, az alkotmányos rendet megzavaró törekvések, a terrorcselekmények, a szervezett bűnözői körök törekvései veszélyeztetik. Ezek ellen intézkedéseket kell tenni a hatékony megelőzés érdekében, különös tekintettel a fizikai védelem, a dokumentum biztonság, a személyi biztonság, és az elektronikus biztonság területeire. A személyi biztonság, megbízhatóság fontos a kiemelt munkakört betöltők esetén, melyet rendszeresen ellenőrizni kell, különös tekintettel a támadottságra.

Nbt. 68. § (1) A nemzetbiztonsági szolgálatok által végzett nemzetbiztonsági ellenőrzés (a továbbiakban: ellenőrzés) célja annak vizsgálata, hogy fontos és bizalmas munkakörre jelölt, illetve az ilyen munkakört betöltő személyek megfelelnek-e az állami élet és a nemzetgazdaság jogszerű működéséhez szükséges, valamint - amennyiben szükséges - a nemzetközi kötelezettségvállalásokból fakadó biztonsági feltételeknek.

(2) A biztonsági feltételek vizsgálata azon kockázati tényezők, körülmények, információk felderítését jelenti, amelyek felhasználásával a fontos és bizalmas munkakört betöltő személyek tevékenysége jogellenes céllal befolyásolhatóvá, illetve támadhatóvá válhat, és ezáltal a nemzetbiztonságot sértő vagy veszélyeztető helyzet állhat elő.

6.2.2. A személyi nemzetbiztonsági ellenőrzés jogi alapja és általános szabályai

6.2.2.1. Fontos és bizalmas munkakört betöltő személyek

A nemzetbiztonsági törvény határozza meg a fontos és bizalmas munkakört betöltő személyek körét. Ide tartoznak többek között: nagykövetek, államtitkárok, államigazgatási szervek vezetői, MeH vezetői, MH vezetői, rendvédelmi szervek vezetői, állami tulajdonú bankok vezetői, minisztériumi vezetők, államtitkokkal dolgozók és mások.

6.2.2.2. Biztonsági kérdőívek típusai és az azokat kitöltők körének meghatározása

„A”, „B”, „C” típusú kérdőívek szerint történhet az ellenőrzés, attól függően, hogy az adott személy tevékenységéhez melyik van előírva.

6.2.2.3. A nemzetbiztonsági ellenőrzések kezdeményezése

A nemzetbiztonsági törvény szabályozza, hogy ki kezdeményezhet ellenőrzést, amit legalább öt évenként meg kell ismételni. Az ellenőrzés csak az ellenőrzés alá vont előzetes írásbeli hozzájárulásával végezhető.

6.2.2.4. Határidők és az ellenőrzés szabályai

A kérdőív típusától függően 30, 45, 60 napon belül kell elvégezni az ellenőrzéseket, melyek egyszer 30 nappal meghosszabbíthatók. A kérdőív adataira alapuló ellenőrzés során vizsgálni lehet hivatalos nyilvántartásokat, adatokat, lehet konzultálni az ellenőrzöttel, a referencia személyekkel és titkosszolgálati módszereket is lehet alkalmazni. Az ellenőrzés végén szakvélemény készül a kezdeményező részére. Az ellenőrzött panasszal élhet a miniszternél illetve az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságánál, ha az ellenőrzött nem ért egyet az ellenőrzés végeredményével.

6.2.3. A személyi nemzetbiztonsági ellenőrzés rendszere és a végrehajtás szabályai

A HM, a HM hivatalai, az MH szervezeteinél, a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknál a KBH végzi a személyi nemzetbiztonsági ellenőrzést, kivéve a KFH-t és a katonai attasé hivatalokat.

6.2.3.1. A nemzetbiztonsági ellenőrzés kezdeményezése

Az ellenőrzést a fontos és bizalmas munkakörbe történő kinevezés előtt, később legalább öt évenként és időközben bármikor kezdeményezheti az erre jogosult személy. Általában a miniszter, a vezérkari főnök, a NBF vagy alárendelt szervezetek vezetői kezdeményeznek ilyen ellenőrzéseket. Az

- ellenőrzés alá vont személyt először tájékoztatják az ellenőrzésről és átadják kitöltésre a vonatkozó kérdőívet.
- 6.2.3.2. *A nemzetbiztonsági ellenőrzés elrendelése*
A kitöltött kérdőívet a NBI-n felterjesztik a miniszternek és ezzel elindul az ellenőrzés folyamata. Az NBI formai előszűrést végez. Az NBI az elrendelést a KBH-hoz továbbítja.
- 6.2.3.3. *A konkrét ellenőrzés*
Az ellenőrzés a KBH műveleti tevékenységének része, mely elkülönül más műveleti feladatoktól, hiszen nyílt tevékenységet takar, melyben az érintettel együttműködnek. Az ellenőrzést a SZIBEI végzi. Az ellenőrzött feladata a családtagok tájékoztatás az ellenőrzésről, aláírásuk mellett. Az ellenőrzés során kötött ellenőrzési programpontokat hajtanak végre. A kérdőívek adatainak valóságtartalmát vizsgálják és egyéb kockázati tényezők felderítését.
- 6.2.3.3.1. *Ellenőrzés nyilvántartásokban és adattárakban*
Az ellenőrzés nevesített szervezeteknél illetve adattárakban történik. BM KANYH: körözés, személy-lakcímnnyilvántartás, priorálás, jármű, útlevél nyilvántartások. Határőrség, Ügyészség, más nemzetbiztonsági szolgálatok, stb adatbázisaiban.
- 6.2.3.3.2. *Vagyon helyzet ellenőrzése*
APEH, pénzügyintézetek, földhivatalok, céghírek, stb adattáraiban.
- 6.2.3.3.3. *Az ellenőrzött által, személyére vonatkozóan szolgáltatott adatok vizsgálata*
Lakcím, végzettség, foglalkozás akár 15 évre visszamenőleg is.
- 6.2.3.3.4. *Információkérés a területileg illetékes KBH szervtől*
Referencia személyek meghallgatása
A lakóhelyi és munkahelyi információszerzés mellett a referenciaszemélyek meghallgatása is fontos, aláírásukkal történő elismertetés mellett.
- 6.2.3.3.5. *Konzultálás az ellenőrzött személlyel*
Az ellenőrzött személlyel való együttműködés az ellenőrzés során szintén egy mutató az ellenőrzött személyre vonatkozóan.
- 6.2.3.3.6. *Titkos információgyűjtési eszközök és módszerek alkalmazása*
Indokolt esetben alkalmazzák, például híváslisták a kapcsolatrendszer felderítésére.
- 6.2.3.3.7. *Magasabb szintű kérdőív kitöltésének kezdeményezése*
Kockázati tényező felderítése esetén magasabb szintű kérdőív kitöltését kezdeményezhetik, ha kezdetben csak A vagy B kérdőívtípusról volt szó.
- 6.2.3.3.8. *Az ellenőrzés határidejének meghosszabbítása*
Kockázati tényező felmerülése esetén a határidő meghosszabbítható.
- 6.2.3.3.9. *Összefoglaló jelentés és szakvélemény készítése*
Tételesen elő van írva, hogy mi szerepeljen ebben. A kockázati tényezőket meg kell alapozni.
- 6.2.3.3.10. *Az ellenőrzés megszüntetése*
Amennyiben az ellenőrzés elrendelésének jogalapja megváltozna, megszűnne, úgy az ellenőrzést megszüntetik.
- 6.2.3.3.11. *Eljárás bűncselekmény alapos gyanúja illetve kockázati tényező felmerülése esetén*
Az ellenőrzést le kell zárni és a bűncselekményben érintett szervezetet értesíteni.
- 6.2.3.4. *A nemzetbiztonsági ellenőrzés eredményének ismertetése*
Az ellenőrzés befejeztével az ellenőrzöttel ismertetni kell az ellenőrzés végeredményét és elfogadása esetén aláírni. Az ellenőrzött élhet

panasztételi jogával, ha nem ért egyet az ellenőrzési anyagban foglaltakkal. Az ellenőrzést elrendelő mérlegelheti az ellenőrzésben foglaltakat és a kockázati tényezőket, melyek függvényében szabadon dönthet a kinevezésről. Amennyiben nemzetközi kötelezettségvállalás alapján védendő adatokkal is kell foglalkoznia az ellenőrzöttnek, úgy az NBF-től biztonsági tanúsítványt kell kérni.

6.2.4. *Adatkezelési és ügyviteli szabályok*

Az ellenőrzés iratanyaga államtitkot képez. A nemzetbiztonsági szolgálatok által kért adatok államtitkok. Az adatkérő szolgálati jegyeket „Szigorúan titkos” minősítéssel és egy hivatkozással látják el.

6.2.4.1. *Ellenőrzési gyűjtő*

A gyűjtő meghatározott részanyagokat tartalmaz, szigorúan titkos minősítéssel.

6.2.4.2. *Eljárás ismételt ellenőrzés valamint adatszolgáltatás kérésekor*

A korábbi ellenőrzés anyagait meg kell semmisíteni oly módon, hogy az új minősítésben a korábbi okmányok lényeges tartalma megállapítható legyen. Az adatokat 20 évig lehet kezelni, ha szükséges. Adatszolgáltatás a miniszter vagy a KBH főigazgató engedélyével lehetséges.

6.2.5. *Fontos és bizalmas munkakört betöltő személyek ellenőrzésének tágabb értelmezése*

Az ellenőrzött személyeknek folyamatosan meg kell felelni a biztonsági követelményeknek. Emiatt két ellenőrzés között a területileg illetékes igazgatóság feladata az ellenőrzött személyek biztonsági helyzetének figyelemmel kísérése. Ez a felderítő munka szabályai szerint folyik. Kockázat felmerülés esetén időközi ellenőrzés is elrendelhető.

6.2.6. *Mellékletek (kérdőívek, információkérő formulák, nyilatkozatok, stb)*

6.3. *Iparbiztonsági ellenőrzés gyakorlata a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknál⁴*

6.3.1. *Bevezetés*

A NATO és a NYEU Biztonsági Megállapodás alapján a nemzetközi szervezetek rögzítik az iparbiztonsági ellenőrzés követelményeit.

Ezekért a követelményekért egy hatósági jogkörrel rendelkező Nemzeti Biztonsági Felügyelet (NBF) a felelős.

Magyarország részt vesz a NATO Biztonsági Beruházási Programjában(NSIP), melynek keretében a NATO védelmi képességeinek megőrzése, fejlesztése érdekében beruházásokat hajt végre.

Az NSIP-ben résztvevő gazdálkodó szervezeteknek meg kell felelniük szakmai, gazdasági és biztonsági követelményeknek. Az iparbiztonsági vizsgálatok keretében dől el, hogy a cégek rendelkeznek-e a minősített adatok tárolásának és kezelésének teljes körű védelmével: a fizikai védelem, a dokumentum, a személyi és az elektronikus biztonság területén előírt védelemmel.

Az előzőeken túlmenően az államtitkot vagy szolgálati titkot, nemzetbiztonsági érdeket vagy különleges biztonsági intézkedéseket igénylő hazai beszerzésekben érintett cégek vonatkozásában is követelmény az iparbiztonsági ellenőrzés végrehajtása.

Az iparbiztonsági ellenőrzés részleteit a KBH hatáskörén és feladatkörén mutatom be, melyhez az NBH tevékenysége nagyon hasonló, hiszen közös törvényen alapul.

6.3.2. *Az iparbiztonsági ellenőrzés legfontosabb jogi alapjai*

6.3.2.1. *Az NSIP keretében meghirdetett minősített pályázatokon részt venni szándékozó cégeket érintő iparbiztonsági ellenőrzések vonatkozásában.*

Az NBF koordinálja és összehangolja az iparbiztonsági ellenőrzés folyamatát.

A nemzetbiztonsági törvény kiegészült az NBH és a KBH vonatkozásában: **„a Nemzeti Biztonsági Felügyelet megkeresésére elvégzi a**

hatáskörébe tartozó iparbiztonsági ellenőrzéseket.”

A személybiztonsági ellenőrzéseknél a nemzetközi kötelezettségekből fakadó biztonsági vonatkozások is bekerültek.

Kétféle szakmai megfelelési tanúsítvány létezik: NATO Beszállításra Alkalmas (szakmai és gazdasági megfelelés) és Minősített NATO Beszállításra Alkalmas (iparbiztonsági alkalmasság).

Létrejött a Biztonsági Beruházási Bizottság (BBB), mely az értékelések során országos hatáskörrel, javaslattevő szervként jár el. Vezetőjét és a titkársági teendőit a HM biztosítja.

Az NBF mellett működik egy Szakmai Tanácsadó Bizottság BM, HM, KÜM, IH, KFH, NBH, KBH munkatársaiból.

- 6.3.2.2. *Az államtitkot vagy szolgálati titkot, illetőleg alapvető biztonsági, nemzetbiztonsági érdeket érintő vagy különleges biztonsági intézkedést igénylő beszerzésekben részt venni szándékozó gazdálkodó szervezetek iparbiztonsági ellenőrzések vonatkozásában.*

A beszerzésekről kormányrendelet intézkedik (143/2004), összhangban a közbeszerzési törvénnyel. A rendelet hatálya alá tartozó beszerzésekben érintet cégek vonatkozásában iparbiztonsági ellenőrzés történik.

- 6.3.3. *A „minősített NATO beszállításra alkalmas” határozat megszerzésének rendje.* A folyamat egy értékelési eljárás a NATO előírásoknak történő megfelelés eldöntésére. Két szakaszból áll, az alábbiak szerint:

- 6.3.3.1. *A „NATO beszállításra alkalmas” határozat kiadásának alapvető szabályai.* Az NSIP pályázatokon indulni szándékozó gazdálkodó szervezetek kezdeményezhetik a HM Beszerzési és Biztonsági Beruházási Hivatalánál. A feltételek nyilvánosak és honlapokról is megismerhetők. A vizsgálati szempontok: pénzügyi-gazdasági helyzet, szakmai-személyi-műszaki-technikai alkalmasság, minőségbiztosítás, referenciák. Megfelelés esetén a BBB javaslatára a HM VGHÁT kiadja a határozatot, ami csak indulási jogosítvány, de nem vonatkozik minősített adatok hozzáféréseire. Az elutasítás bíróság előtt megtámadható.

- 6.3.3.2. *A „Minősített NATO beszállításra alkalmas” határozat megszerzésének általános szabályai.*

Feltétele az előző minősítés megléte.

- 6.3.3.3. *A „Minősített NATO beszállításra alkalmas” határozat kiadásához szükséges iparbiztonsági ellenőrzés, mely kétfázisú:*

- 6.3.3.3.1. *Adatbiztonsági fázis.*

Az NBF ellenőrzi: személyi, fizikai, dokumentum és elektronikus biztonságvédelem. Személyi Biztonsági Tanúsítványt ad ki a személyellenőrzés után. Az engedély lehet: NATO szigorúan titkos, NATO titkos, NATO bizalmas, NATO korlátozott terjesztési szintű.

- 6.3.3.3.2. *Nemzetbiztonsági fázis.*

Az NBF megkeresésére az NBH vagy a KFH végzi az iparbiztonsági ellenőrző tevékenységet, mely magába foglalja a személyek ellenőrzését is.

- 6.3.3.3.3. *Az eljárások eredményeként kiadják a Személyi Biztonsági tanúsítványt és a Telephely Biztonsági Tanúsítványt, melyek az e kategóriába tartozó pályázatokon való indulásra jogosítanak.*

- 6.3.4. *A KBH tevékenységének szabályai, konkrét feladatai a „minősített NATO beszállításra alkalmas” határozat kiadásához szükséges iparbiztonsági ellenőrzés keretében.*

NBF megkeresésre a KBH főigazgató rendeli el. A SZIBEI ellenőrzés két részből áll. A cég, mint jogalany és a személyi kör nemzetbiztonsági ellenőrzése. Az ellenőrzés ellenőrzési terv alapján történik.

- 6.3.4.1. *A cég, mint jogalany ellenőrzése során végrehajtandó intézkedések*

- 6.3.4.1.1. Betekintés az ellenőrzött gazdálkodó szervezet cégbírósági anyagába.
- 6.3.4.1.2. Adatpontosítás, konzultálás a gazdálkodó szervezet vezetőivel, alkalmazottaival.
A cégvezetés tájékoztatása az ellenőrzésről. Az érintett munkatársak és a biztonsági megbízott megismerése.
- 6.3.4.1.3. Ellenőrzés a KBH, a társ-nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendőrség adatkezelési rendszereiben.
A rendőri szervektől egy erre rendszeresített okmányon történik az információkérés.
- 6.3.4.1.4. Adatkérés a gazdálkodó szervezet számláit kezelő pénzügyesektől, a Vám és Pénzügyőrség Rendészeti Főigazgatójától valamint az APEH Ellenőrzési Hivataltól.
Meghatározott okmányokon történnek az adatkérések. Az aktuálisan meglévő pénzügyi vagy adótartozás önmagában nem tekinthető kockázati tényezőnek.
- 6.3.4.2. *Az érintett személyi kör nemzetbiztonsági ellenőrzése.*
Az iparbiztonsági ellenőrzés keretében végre kell hajtani a vezetés, a résztvevők személyi nemzetbiztonsági ellenőrzését is. Egyes személyekhez kapcsolódó biztonsági kockázat nem jelenti automatikusan a cég biztonsági kockázatát is.
- 6.3.4.3. *Az összefoglaló jelentés elkészítése fix kérdéskörökben elvégzett ellenőrzés alapján.*
- 6.3.4.4. *A szakvélemény elkészítése.*
Az összefoglaló jelentés alapján, adott okmányformátumon kell elkészíteni a szakvéleményt. Biztonsági kockázat felmerülése esetén egyeztetnek a KBH Jogi Felügyeleti és Ellenőrzési Főosztályával. Végül elkészül a cégellenőrzési adatlap.
- 6.3.4.5. *Az iparbiztonsági ellenőrzés befejezését követően jelentkező feladatok.*
A kiadott minősítés idején belül az ellenőrzést végző kapcsolatot tart a cég biztonsági felelősével, a biztonsági feltételek folyamatos meglétének ellenőrzése céljából.
Minősített NATO tenderben történő részvétel esetén a kapcsolattartó biztonsági tiszt segítséget nyújthat a Projekt Biztonsági Utasításának elkészítésében.
- 6.3.4.6. *Adatkezelési és ügyviteli szabályok.*
Az iparbiztonsági ellenőrzés során keletkezett anyagok szigorúan titkosak, különösen fontos kezeléssel. Az iratok egy része iratgyűjtőbe kerül, a másik részét, a vonatkozó előírások szerint megsemmisítik. Az iratgyűjtőbe való betekintést a főigazgató engedélyezi.
- 6.3.5. *Az államtitkot vagy szolgálati titkot, illetőleg alapvető biztonsági, nemzetbiztonsági érdeket érintő vagy különleges biztonsági intézkedést igénylő beszerzésekben részt venni szándékozó gazdálkodó szervezetek iparbiztonsági ellenőrzésével kapcsolatos eljárás rendje, a KBH feladatai.*
A beszerzésekben kizárólag olyan gazdálkodó szervezetek vehetnek részt, amelyek megfelelnek a nemzetbiztonsági követelményeknek.
- 6.3.5.1. *Előzetes minősítés.*
A rendelet hatály alá tartozó beszerzési eljárásokra való meghívásra alkalmas cégek jegyzékének összeállítása. Az előminősítést kezdeményezheti részt venni kívánó cég, ajánlatkérők, nemzetbiztonsági szolgálatok. A kérdőív alapján személy és cégellenőrzés történik. Elutasított kérelem esetén jogorvoslatnak nincs helye. Elfogadott jelentkezés esetén minden nemzetbiztonsági szolgálat felveszi a céget a saját jegyzékébe. A „Minősített NATO Beszállítók” automatikusan

felkerülnek a jegyzékre. Az ajánlatkérők igényére a nemzetbiztonsági szolgálatok tájékoztatást adnak az adott beszerzési tárgy tekintetében a listán lévő cégekről. Ez az ellenőrzés évente megismétlésre kerül, a cégek kezdeményezésére.

6.3.5.1.1. *Az előzetes minősítés keretében a KBH által végrehajtandó konkrét feladatok.*

A főigazgató rendeli el, az iparbiztonsági ellenőrzés ismérvei szerint.

6.3.5.1.2. *A cégellenőrzés során végrehajtandó intézkedések.*

Cégbíróság, nemzetbiztonsági szolgálatok, rendőrség, APEH adatbázisaiban ellenőrzés.

6.3.5.1.3. *A személyellenőrzés során végrehajtandó feladatok.*

Személyellenőrzés: BM, rendőrség, Legfőbb Ügyészség, nemzetbiztonsági szolgálatok adatbázisaiban.

Összefoglaló jelentés és szakvélemény készítés.

6.3.5.1.4. *Jegyzékbe vétel vagy elutasítás.*

6.3.5.2. *A nemzetbiztonsági ellenőrzés kezdeményezésével kapcsolatos eljárás szabályai, a KBH által végrehajtandó feladatok.*

A nemzetbiztonsági ellenőrzésre konkrét beszerzéshez kötötten kerül sor.

A beszerzési eljárás lehet „kétlépcsős”, „azonnali” és „könnyített”. A kétlépcsős eljárás egy részvételi és egy ajánlatételi szakaszból áll. A részvételi eljárásra csak olyan cégek hívhatók meg, akik az előminősítési listán fenn vannak. Ezek részére kérdőíveket küldenek, az alvállalkozóikkal együtt. Az ellenőrzésre nem jogosult ajánlatkérő a nemzetbiztonsági szolgálatoknál kezdeményezheti a nemzetbiztonsági ellenőrzést, mely cég és személy ellenőrzésből áll.

6.3.5.2.1. *A cégellenőrzés keretében végrehajtandó feladatok.*

Az előzőek szerint.

6.3.5.2.2. *A személyek nemzetbiztonsági ellenőrzése.*

Az előzőek szerint.

6.3.5.2.3. *Adatkezelési és ügyviteli szabályok.*

Az előzőek szerint.

6.3.6. *Mellékletek*(információkérő formulák, adatlapok, kérdőívek, stb) .

A törvényhez, a rendeletekhez kötött szempontrendszer, formanyomtatványok tartoznak, melyek egységessé teszik az ellenőrzéseket.

7. **Összegzés.**

A nemzetbiztonsági ellenőrzések a nemzetbiztonsági tevékenység fontos, a megelőzést és a biztonságot szolgáló tevékenységelemei.

A személy és az iparbiztonsági ellenőrzések nemcsak egy adott időszakot jellemző állapotra vonatkoznak, hanem rendszerességük folyamatában is biztosítja a dinamikusan változó környezet kockázatváltozásainak követhetőségét is.

Mindemellett tudnunk kell, hogy tökéletes biztonság nincs és ennek tudatban kell a legnagyobb körültekintéssel kezelni a kockázatokat, a biztonságot, az ellenőrzést, a megelőzést.

¹ Resperger István: Kockázatok, kihívások és fenyegetések a XXI. században

² Várhalmi Miklós: A magyar Nemzetbiztonsági Szolgálatokról másként és mindenkinek, 2002, NOVISSIMA

³ Hagymási András: Személyi nemzetbiztonsági ellenőrzés, 2004, KBH

⁴ Hagymási András: Iparbiztonsági ellenőrzés, 2004, KBH